

Жодна особа не може бути примушена давати пояснення, показання, які можуть стати підставою для підозри, обвинувачення у вчиненні її близькими родичами чи членами її сім'ї кримінального правопорушення.

Відповідно з положенням Кримінального кодексу України не підлягає кримінальній відповідальності особа за відмову давати показання під час провадження досудового розслідування або в суді щодо себе, а також членів її сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом.

Звільнення допитуваного учасника кримінального судочинства від самозвинувачення виражається в його праві відмовитися відповідати на запитання, що викривають його у вчиненні злочину.

Розглядаючи право не свідчити проти себе, Європейський суд з прав людини (далі - ЄСПЛ) неодноразово вказував, що право не відповідати на запитання і не давати свідчень проти самого себе не можна тлумачити як таке, що надає загального імунітету (щодо дій, мотивом яких є бажання уникнути розслідування). У справі «Ван Вондел проти Нідерландів» від 23 березня 2006 р. ЄСПЛ було зазначено, що право не свідчити проти самого себе насамперед стосується поваги до виявленої волі обвинуваченого не відповідати на запитання, пов'язані з кримінальним провадженням стосовно нього та використаням у кримінальному переслідуванні відомостей, здобутих під примусом.

Також важливим аспектом є те, що про право особи не говорити нічого з приводу підозри чи обвинувачення проти неї повинно бути своєчасно та в повному обсязі роз'яснено уповноваженими особами на будь-якій зі стадій кримінального провадження.

Також відповідно до ч. 2 ст. 193 КПК слідчий суддя, суд, до якого прибув або доставлений підозрюваний, обвинувачений для участі у розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу, зобов'язаний роз'яснити його право відмовитися давати пояснення, показання з приводу підозри або обвинувачення. Адже при порушенні даних норм такі показання не можуть бути визнані допустимими доказами у кримінальному провадженні.

При цьому, свідок попереджається про кримінальну відповідальність за відмову давати показання і за давання завідомо неправдивих показань, а потерпілий - за давання завідомо неправдивих показань, а от підозрюваний чи обвинувачений не попереджаються про кримінальну відповідальність з приводу відмови давати показання чи за давання завідомо неправдивих показань. Отже, особа свідомо надає неправдиві показання і не несе ніякої відповідальності перед законом. Тобто підозрюваному чи обвинуваченому надається право говорити не правду під час проведення слідчих (розшукових) дій за його участю.

На нашу думку це «вельможне» право підозрюваного чи обвинуваченого є несправедливим хоча б з моральної точки зору. По-перше, потерпілий, який зазнав майнової, фізичної або моральної шкоди попереджається про кримінальну відповідальність за давання завідомо неправдивих показань, а особа, яка завдала цю шкоду - ні. По-друге, підозрюваний чи обвинувачений можуть зловживати подібними нормами, даючи неправдиві показання, свідомо розуміючи, що відповідальності ніякої за подібні дії не понесуть. Що значно ускладнює розслідування кримінальних правопорушень.

ЗАХИСТ ПРАВ ОСІБ НА ТАЄМНИЦЮ ЛИСТУВАННЯ, ТЕЛЕФОННИХ РОЗМОВ, ТЕЛЕГРАФНОЇ ТА ІНШОЇ КОРЕСПОНДЕНЦІ ТА МОЖЛИВІСТЬ ЙОГО ОБМЕЖЕННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Ткачук А.К., студент магістратури ННПП НАВС

Науковий керівник: д.ю.н., доцент, завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін ННПП НАВС Горбачевський В.Я.

Таємниця листування як правовий принцип, покликана забезпечувати підтримку соціальних контактів – сімейних, дружніх і ділових відносин, охороняти інтимні та інші особисті сторони життя громадян, бути умовою

широкого спілкування між ними. Саме тому одним із основних прав людини є гарантоване ст. 31 Конституції України право на таємницю листування, телефонних розмов та іншої кореспонденції, що також закріплене ст. 306 Цивільного кодексу України та ст. 9 Закону України «Про телекомунікації».

Дане право передбачає заборону для будь-кого без згоди людини, яка направляє або одержує листи, спілкується по телефону, або за допомогою інших засобів зв'язку, у тому числі електронного, що включає спілкування у соціальних мережах, знайомитися з її листуванням, прослуховувати її телефонні розмови тощо, а також розголошувати їх зміст і сам факт листування.

Поряд з цим, у випадках, коли правоохоронні органи мають інформацію про те, що якась особа під час листування може передати інформацію про злочин, який розслідується, або готується, вони вправі за рішенням суду провести негласні слідчі (розшукові) дії, що полягають втручання в приватне спілкування.

Спілкуванням, згідно ст. 258 КПК України є передавання інформації у будь-якій формі від однієї особи бо іншої, безпосередньо або за допомогою засобів зв'язку будь-якого типу. Спілкування є приватним, якщо інформація передається та зберігається за таких фізичних чи юридичних умов, при яких учасники спілкування можуть розраховувати на захист інформації від втручання інших осіб.

Різновидами втручання в приватне спілкування є:

аудіо-, відео контроль особи;

арешт, огляд і виїмка кореспонденції;

зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж;

зняття інформації з електронних інформаційних систем.

Необхідно зазначити, що такі дії, відповідно до ч. 2 ст. 246 КПК України проводяться, якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб.

Крім того, проведення слідчих (розшукових) дій з втручанням у приватне спілкування потребує дотримання порядку, передбаченого ст. 258 КПК України, згідно якого, прокурор, слідчий за погодженням з прокурором, зобов'язаний звернутися до слідчого судді з клопотанням про отримання дозволу, яке має бути розглянуте протягом шести годин з моменту його отримання, за участю особи, яка його подала.

За результатами розгляду, на підставі ст. 248 КПК України, слідчий суддя виносить ухвалу, про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії або ухвалу про відмову у наданні такого дозволу.

Строк дії ухвали слідчого судді про дозвіл не може перевищувати 2 місяці, що зазначено в ст. 249 КПК України.

Поряд з цим, порівнюючи досвід європейських демократичних країн щодо встановлення максимального строку здійснення втручання у приватне спілкування, він становить: для Швеції – 1 місяць, Німеччини – 3 місяці, Франції – 4 місяці, Російської Федерації – 6 місяців.

Ще однією гарантією дотримання прав людини під час втручання в приватне спілкування, є закріплений ст. 253 КПК України, обов'язок прокурора, або слідчого за його дорученням письмово повідомити осіб, конституційні права яких були тимчасово обмежені під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій, а також підозрюваного та його захисника, яке повинно бути здійснене протягом 12 місяців з дня припинення таких дій, але не пізніше звернення до суду з обвинувальним актом.

Інформація, що отримана в результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій, має бути зафіксована за загальними правилами фіксації кримінального провадження, що передбачає складання протоколу, до якого в разі необхідності долучаються додатки (ст. 253 КПК України).

Протоколи про проведення негласних слідчих (розшукових) дій, аудіо- або відеозаписи, фотознімки, інші результати, здобуті за допомогою застосування технічних засобів, вилучені під час їх проведення речі і документи або їх копії в ході досудового розслідування можуть використовуватися в доказуванні на загальних підставах, згідно ст. 256 КПК України.

Якщо в результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій, отримано інформацію, яку прокурор не визнає необхідною для подальшого

проведення досудового розслідування, за його рішенням вона повинна бути невідкладно знищена, відповідно до ст. 255 КПК України.

Що стосується міжнародних документів, ними також не закріплюється це право як абсолютне. Так, керуючись ст. 8 Європейської конвенції з прав і свобод людини, не допускається втручання державних органів в здійснення цього права, за винятком випадків, коли це передбачено законом і необхідно в демократичному суспільстві на користь державної безпеки, громадського порядку або економічного добробуту країни, запобігання злочинам, захисту здоров'я і моралі, або захисту прав і свобод інших осіб.

Крім того, виходячи з практики Європейського суду з прав людини у частині застосування положень ст. 8 Конвенції, сформульовані певні принципи, яким повинен відповідати закон, що регулює контроль комунікацій. Зокрема, цей закон повинен бути доступним, щоб людина мала можливість переконатися, що перехоплення інформації відповідає законодавчим нормам, які використані в даному конкретному випадку та передбачуваним, щоб людина могла передбачити наслідки своїх можливих дій.

Таким чином, закон має вказувати: список злочинів, здійснення яких може призвести до перехоплення повідомлень; обмежуватися випадками, коли фактичні підстави підозрювати особу у здійсненні тяжкого злочину уже виявлені іншими засобами; санкціонувати перехоплення тільки на підставі мотивованої письмової заяви; встановлювати обмеження на тривалість перехоплення; визначити обставини, за якими записи можна чи необхідно знищити.

Підсумовуючи вищенаведене, в українському законодавстві гарантується таємниця передачі інформації між людьми і неможливість її розголошувати особами, які залучені до цього процесу або внаслідок певних обставин стануть очевидцями чи спостерігачами цього процесу. А випадки втручання у приватне спілкування в ході проведення слідчих (розшукових) дій, врегульовані нормами кримінально-процесуального законодавства, що дає змогу усунути реальну можливість порушення права на таємницю листування та іншої кореспонденції, у тому числі і осіб, які не мають відношення до вчинення кримінально-караних діянь.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОТРИМАННЯ ПРАВ І СВОБОД ПІДОЗРЮВАНОВОГО У ВЧИНЕННІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВOPУРШЕННЯ ОРГАНАМИ ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ

Приймак В.В., курсант факультету правоохоронної діяльності та правознавства Національної академії Державної прикордонної служби України

Науковий керівник: к.ю.н., доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики Національної академії Державної прикордонної служби України Сорока А.З.

Відповідно до Закону України «Про Державну прикордонну службу України» до основних принципів діяльності відомства відноситься повага і дотримання прав та свобод людини та громадянина.

Згідно з положеннями нового Кримінального процесуального кодексу України (далі КПК України) до повноважень Держприкордонслужби України належить затримання уповноваженою службовою особою особи без ухвали слідчого судді, суду та доставлення затриманого до органу розслідування.

У КПК України прямо зазначено, що уповноважена службовою особою має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі, лише у випадках якщо ця особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення або якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, в тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа зоймо вчинила злочин.

Уповноважена службовою особою, що здійснила затримання особи, повинна негайно повідомити затриманому зрозумілою для нього мовою підстави затримання та у вчиненні якого злочину він підозрюється, а також роз'яснити